

NÉMET BIBLIOGRAPHIAI RITKASÁGOK A BUDAPESTI KÖNYVKIÁLLÍTÁSON.

— Szilágyi Sándortól. ¹⁾ —

Folyó évi márczius 5-én nyílt meg Budapesten az »Országos Könyvkiállítás«, s május 15-én záratott be. A kiállítás létrejöttét Ráth Györgynek az országos iparmúzeum igazgatójának, ki maga is képzett és szakértő amateur hírében áll, lehet köszönni, a rendezésben a három budapesti nagy könyvtár személyzete segítette őt, de az eredmény elérésére sokat tett, hogy Trefort Ágoston közoktatási miniszter ur érdeklődött iránta. Az ő hathatós közbenjárásának lehet köszönni, hogy az ausztriai, német és olaszországi könyvtárak is részt vettek benne, míg a hazai könyvtárak készséggel küldték fel kincseiket. A kiállítás alkalmából Ráth György egy nagyobb és igen díszes »Kiállítási Kalauzt« adott ki 17 íven, lexicon formátban több illusztrációval ellátva, mely két hét alatt elkelvén, második javított kiadásban, mint »Könyvkiállítási Emlék« hagyta el a sajtót. — A kiállítás iránt meglepő érdeklődést tanúsított a közönség, s maga ő Felsege is szerencsétlente azt magas látogatásával: s másfél órai beható vizsgáldás tárgyává tette.

¹⁾ Igen tisztelt cikkíró ur ezen ismertetését a külföldi közönség tájékoztatására, a Drezdában megjelenő »Neuer Anzeiger für Bibliographie und Bibliothekwissenschaft« számára írta, hol is f. é. júliusi számában »Die Bücherausstellung zu Budapest mit Beziehung auf die Deutsche Bibliographie« cím alatt látott napvilágot. — A cikk a folyóirat szűk teréhez képest röviden összefoglalja a könyvkiállítás történetét, csoportjait, kiválóbb nevezetességeit s a tárlatról igen érdekes és világos képet nyújt. S mivel a német bibliographiai ritkaságokról több oly részletet közöl, melyek ekkorig még sehol ismertetve nem voltak, s így több tekintetben újat mond, czélszerűnek találtuk azt a szerző szíveségéből folyóiratunkban egész terjedelmében átvenni. Szerk.

A kiállítás maga 18 kisebb-nagyobb termet foglalt el. Három nagyobb osztályra volt osztva: kéziratok, nyomtatványok és könyvkötések osztályára.

A codexek első csoportja a magyarországi könyvmásolók és könyvfestők által készített latin kéziratokat, számszerint 60-at foglalt magában 1228–1550-ig. — Ez időből már száznál több másolót s miniatur festőt ismerünk, — kik közül a nevezetesebbek munkái itt be voltak mutatva. Kiválnak Szepesi János 1340-ből, Libetbányai Petrus Hungarus 1424-ből s Briccius a Vitéz püspök udvari könyvmásolója. — Az 1228-iki Missale festőjét nem ismerjük, de a XIV. századból Stephent Henrik s Miskolczi László neveit ismerjük. A XV-ik századból kitűnő műveket láttunk Selmeczi Gobil Bálinttól s másoktól. Itt a németországi s németalföldi iskolák befolyása látható. Itt a németországi könyvtárak néhány igen szép példánnyal vettek részt, s ezek a hazai könyvtárakkal együtt lehetővé tették, — hogy összesen 22 magyar festő által díszített codex volt kiállítva. Ez iparág emelésére nagy befolyással voltak középkori egyetemeink.

A codexek második csoportjába a magyar nyelven írt kéziratok voltak kiállítva XIII—XVI-ik század közt. Sok kíváncsi nézte azt az öt becses codexet, melyeket egy magyar apáczta Ráskai Lea másolt, ki a regényes margitszigeti kolostorban élt. Összesen 40 darab volt kiállítva.

A harmadik csoport a hazai történeti s művelődés-történeti kútfőket mutatta be. Első volt Hartvik »Legenda S. Stephani Regis.« a XII-ik századból. Sokan tanulmányozták a Pannonhalmi Liber Rubert a XIII-ik század második feléből. Ki voltak állítva az ismert magyar krónikák a XII–XIV. századból, s ezek közt Muglen Henrik német krónikája; a különböző szerzetek »Constitutio«-i, »Rituale«-i, egy XIV-ik századi anyakönyv: *Matricula Cibiniensis*, a *Bursa Cracoviensis* XV. századból; a különböző városi és püspöki számadási könyvek a XIV–XV-ik századból, melyek kiadását az Akadémia közelebről megkezdi. — Regiomontanus »Ephemerides Budenses«-e s 1499-iki naptára, Semftleben Sigmond latin-német szótára, Nagonius költeményei szintén kiemelendők. Összesen 75 codex volt kiállítva.

A negyedik csoportot a Corvin-Codexeket legtöb-
ben nézték. Az összesen 112 ismert corvin-codexből 70 volt ki-
állítva.

Az ötödik csoportban a magyarországi könyvtárak-
ban őrzött codexek közül, melyek külföldi származásuak s a
fentebbi csoportba nem sorozhatók 70 db volt kiállítva, a IX—
XV. századból. Az első volt az egész kiállítás legbámulatosabb
és legszebb könyve: a »Codex Aureus« a IX-ik századból. Két
Evangeliumot (Máté, Lukács) foglal magában. Fehér pergamentre
van írva, s vörösre festett pergamen levelek a főlapon fordul-
nak elő. Pazar fénynyel van kiállítva, ívrét, két hasábos un-
cialis betűvel. Minden lapszéle byzanti ízlésben festett keret-
tel van körítve, számos miniatúrral s képekkel. Annnyira fényes
és szép, hogy csak egyházi fejedelem vagy uralkodó — valószí-
nűleg valamelyik Karoling — számára készülhetett. Egyik lap-
ját a »Kalauz« facsimileben adván, a bibliographusok feltalálhatják
a másik két Evangeliumot

Attól fogva minden századból több codex volt kiállítva: la-
tin, görög, szláv, török. Német volt egy, »Hora« és egy imádsá-
gos könyv. Meglepőleg sok francia ízlésű codex volt kiállítva.

Összesen 325 codex volt bemutatva.

A második s a legnagyobb osztályt a nyomtatványok ké-
peztek. Ez négy csoportra oszlott.

Első csoportban az Incunabulumok voltak kiállítva,
de minthogy az amateur-öknek egy külön csoport volt szánva,
az ezek birtokában levő incunabulumok nem lettek külön vá-
lasztva, hanem az ezek által kiállítottak közt fordulnak elő. —
Ezen sorozat a németországi bibliographiára nézve is igen ne-
vezetes nemcsak azért, mert bizonyítja, hogy az irodalmi össze-
kötetés a két ország közt a könyvnyomtatás feltalálásakor már
nagyon élénk volt, hanem azért is, mert néhány eddig nem is-
mert incunabulum mutattatott be ezuttal. Ezek közt három né-
met nyelvű Incunabulum vált ki, melyek az általam ismert né-
metországi könyvészeti munkákban, segédkönyvekben nem for-
dulnak elő. Ezek:

1. Die || Anbö || tor. || Cristi || 1450 ||

Kilencz levélből álló octáv-könyv, — melyek közül első a
cízmlap. Mindenik következő levélnek csak az első oldalán van

nyomás egy-egy szentnek az alakja, felül nevének kezdőbetűjével. Az egész xylographiai nyomás. A címlapon levő számot »1450«-nek olvasom — igaz, hogy sokkal gyakoribb alakja az 5-ösnek, az >: de az itt levő 5-ös 6-osnak csak akkor képzelhető, ha felteszszük, hogy a fametsző azt visszafordítva metszette ki. ¹⁾ Az egész könyvnek pontos facsimiléjét további kutatás végett a német bibliographusoknak megküldöttem.

2. Német Prognosticum töredék 1473-ra. Ez egy könyvtáblából áztattatott ki, s egyetlen ívr. levélből áll. Hogy csakugyan 1473-ra szolt s úgy 1472 végén készült, mutatja következő jóslata:

»Von dem künig in Frankenreich [Der aller edlest künig Ludowicus wirt wider die aus Orient kriegen aber er wirt sy nich überwinden sunder aufs das LXXIIIJ jar ist er besser geschickt zerstreiten nemlich wider die jm undergang].

3. Das Büchlein des Sterbens 1439-iki kiadása. Hain (1836) ennek 1494-ki kiadását ismeri, — de a kettő két különböző munka, mint a következő leírás igazolja:

»Ein loblich vnd nutzbarlich büchelein von des sterben wie ein itzlich christen mensch recht yn warem christē glaubē sterbē szal vnd vund d' anfechtüg des bossē geystes widder stahen Durch manche nutzbarliche lere der lerer der heyligen schrift. Colophon: Hie endet sich das bucheleyn genant das bucheleyn des sterbēs gedruckt tzu leypzig Nach cristi geburth Im XCIII. Jar. — A könyv ezen imádsággal végződik: »Ein schon gebet von sant michel, Heiliger engel gotes der du mein Vater bist von der ewigen krafft richt mich auff vnnd beschirm mich. Ich bitte dich du englischer geyst dem ich armer vnwirdiger entpfolhen bin tzu vorsehen vnnd der du mich bahntest on vnderlass vor alles anlauffe des teufels vn̄ tzu allen stunde schlafend vn̄ wachēd so hab mich nun yn deiner hut vnd pflege vn̄ volge mir wo ich gehe vnnd stehe vund vortreib von mir durch dein krafft alle bekerunge vnnd was ich vmb got nicht vordinet habe das erwirb mir du Heyliger engel mit deinem aller barmhertzigsten richter vnd wen du wirst schawen das ich bin irre

¹⁾ Mi ezt a 6-os számot megfordított alakjából, de bibliographiai indokokból is valószínűbbnek tartjuk. Szerk.

gegangen yn vntugendenn szo fleisz du dich das du mich widder bringest auff den weg der gerechtigkeit das ich gehe tzu meinem schopffer das ich vmb mein werck vnd vmb dein huth mit sapt der heyiligen muter gottes vnd allen heiligen ewigklichen auch frewe Amen.«

Van benne 12 fametszet s egykorú kéz az utolsó lapon levő imádság alá jegyezte a munka árát: emptum pro IX-dena.

Ezeken kívül több ismert nagybecsű ritkaság is volt kiállítva, mint pl.:

Gmundeni János naptárának egy eredeti példánya, melyet Falkenstein — lapon facsimilében közöl; az 1478–96-ki naptár tábla, melyet Weigel Anfänge der Buchdruckerkunstban facsimilében adott; a Biblia Germanica (1460) körül; Historie von Troja Augsb. 1479. (Hain 5515; Concilium zu Konstanz, Sorg 1483 (Hain 5610) sat.

A nyomtatványok második csoportja volt a magyarországi bibliographiai kiállítás 1473–1711-ig. Ez nyomdák szerint volt csoportosítva, s minden bármi nyelven Magyarországon nyomtatott könyv vagy ki volt állítva, vagy tudósok használatára egy szekrénybe fel volt állítva. A hazai bibliographusok a kiállítás idejét arra használták fel, hogy minden beküldött nyomtatványnak elkészítették correct bibliographiai leírását, — mely most már a netalán be nem küldöttekkel vagy külföldi könyvtárakban levőkkel ki fog egészíttetni s azután hihetőleg igen rövid idő alatt sajtó alá fog adatni. Ez anyagnak körülbelül egy ötödét német murkák teszik, melyeket többnyire a felsővárosok s a szászok nyomdái nyomattak. A legérdekesebb példányok láthatók voltak a kiállításban.

A harmadik csoport a magyarországi nyomdászatot 1711–1848, a negyedik csoport 1848–1882 közt mutatta fel. Itt már az anyag roppant nagysága miatt csak a legnevezeteseb nyomdáknak jellemzőbb termékeit lehetett kiállítani, leginkább azokat, melyek a nyomdászat koronkénti alakulásait tüntették elő. — Az eredmény e tekintetben is meglepő volt: nyomdászatunk kiállja a versenyt a külfölddel.

A kiállítás harmadik osztályát a könyvkötészet tette, mely két részre volt osztva, u. m. históriaira s modern könyvkötészetre. A kalauz egy terjedelmes értekezéssel ismertette a hazai

könyvkötészet régi állását nálunk, alapul vévén a kiállításon beküldött példányokat. A német példányoknak ez iparágra is nagy befolyása volt, de nem kizárólagos, s régi könyvkötőink gyakran a francia, olasz minták után indultak: de ezek mellett s ezek befolyásával egy hazai iskola is fejlődött.

Még meg kell említnem, hogy magyar amateurök is részt vettek a kiállításban, s számokra egy külön osztály tartatott fel. — Ez is igen sok anyagot szolgáltatott bibliographiai tanulmányoknak.

Általában az elért bibliographiai eredmények értékesítése most fogja kezdetét venni a kiállítás bezárásával. A tanácskozások ez irányban már megkezdődtek, s miután a felhasználandó anyagnak jelentékeny része már kész, — a tervbe vett munkák kiadása rövid idő alatt meg fog kezdetni.

A LEGRÉGIBB MAGYAR ERDÉSZETI MUNKA 1656-ból.

Közli: **Dietz Sándor.**

Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtára« a magyar bibliographiában új aerát nyit meg. De e kitűnő alapvető munka csak úgy lesz az irodalom közkincsévé, ha az itt felsorolt könyveket szakfériaink tüzetesen tanulmányozzák s irodalomtörténeti szempontból feltűntetik, hogy hazánkíai a XVI—XVIII. században mily tevékenységet fejtettek ki egyes tudományszakok művelésében, s hogy műveik mennyire állják ki a külföldi hasonló termékekkel a versenyt.

Én ezuttal egy magyar erdészeti munkát kívánok e folyóirat hasábjain bemutatni, mely Szabó Károly említett bibliographiájában ugyan fel van sorolva, de irodalomtörténeti szempontból, mint első magyar erdészeti munka ekkor még tudtommal méltányolva nem volt.

A munkát az országos könyvkiállításon volt alkalmam tanulmányozni. Részletes leírását itt adom.

Előre bocsátom, hogy a munka az Erdélyi Múzeum tulajdona s ekkor csak egyetlen egy példányban ismeretes. Címe a következő: